

Området er også præget af atlasceder, platan og store, gamle rododendronbuske, der giver en labyrintisk struktur, om inviterer til at gå på opdagelse.

Et par steder er der øst-vestorienterede stier, der leder blikket.

I det parkprægede område findes en stor del af kirkegårdens store samling af bevarede monumenter.

Nogle monumenter er fritstående, mens andre er bevaret i sammenhæng med de karakteristiske hække, hvor sidehække har to højder - et særkende for kirkegården, som vil være oplagt at bevare i det museale område.

I afd. 6 er der også en større samling af bevarede monumenter mellem store træer. Nogle monumenter står lidt gemt og klemt, men der er et stort potentiale for at iscenesætte samlingen, så man kan aflæse en klar idé.

Mægtige monumenter vidner om fortidens velhavende, betydende familier og personer fra egnen.

Aabenraa har en særligt stor samling af krigsmonumenter - stramt og effektivt sat i rækker - derfor kan det undre at bundplantning fremstår sammensat og der ved ikke understøtter den stramme orden. Plantningen passes dog ikke af kirkegården, der heller ikke har indflydelse på plantningens sammensætning og udtryk.

Afd. 19 afgrænses også af krigsmonumenter i en ryg af spiræa, der har en løs og frodig vækstform. En neutral, stedsegrøn bundplantning og en brostenskant mod græs, kunne give en præcis afgrænsning, der korresponderer med de stramme ensartede monumenter.

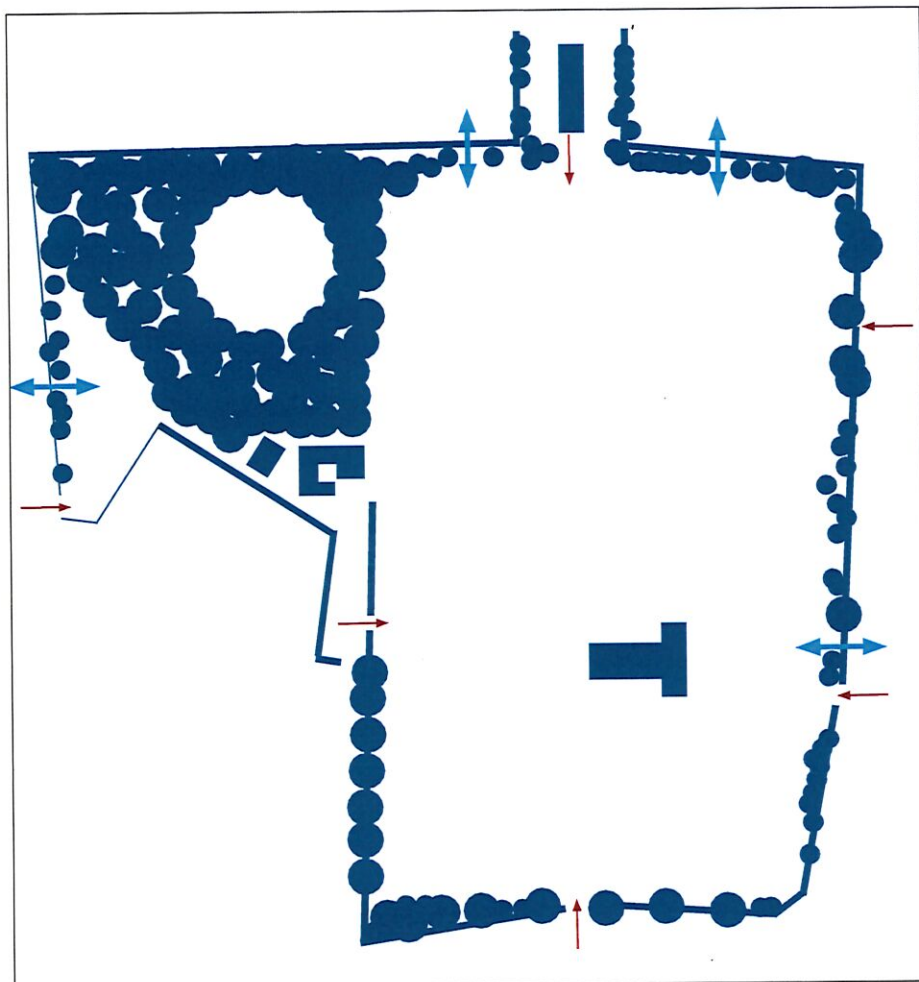

Endnu et af krigsmonumenterne - fremfår plejkrævende græs kunne anlægget fremstå med frodige, tæppedannende stauder, der kun kræver et minimum af pasning.

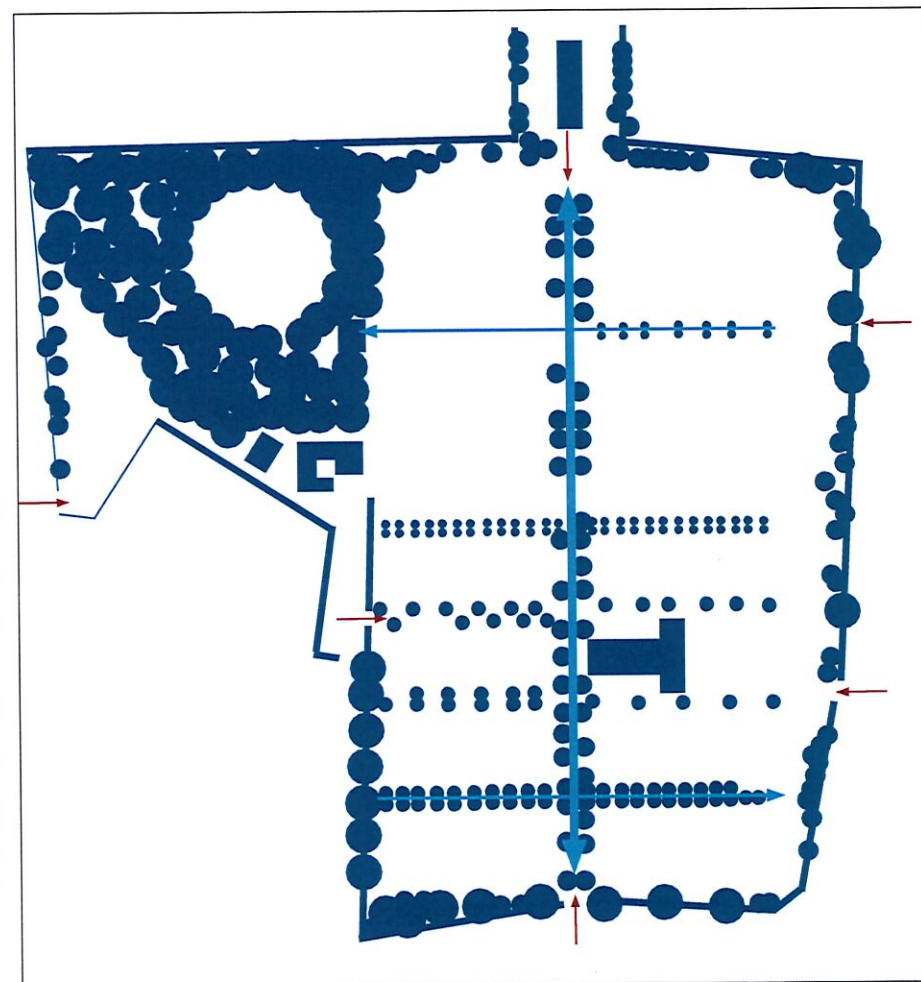

En have i haven - et frodigt anlæg med egen identitet og en klar idé.

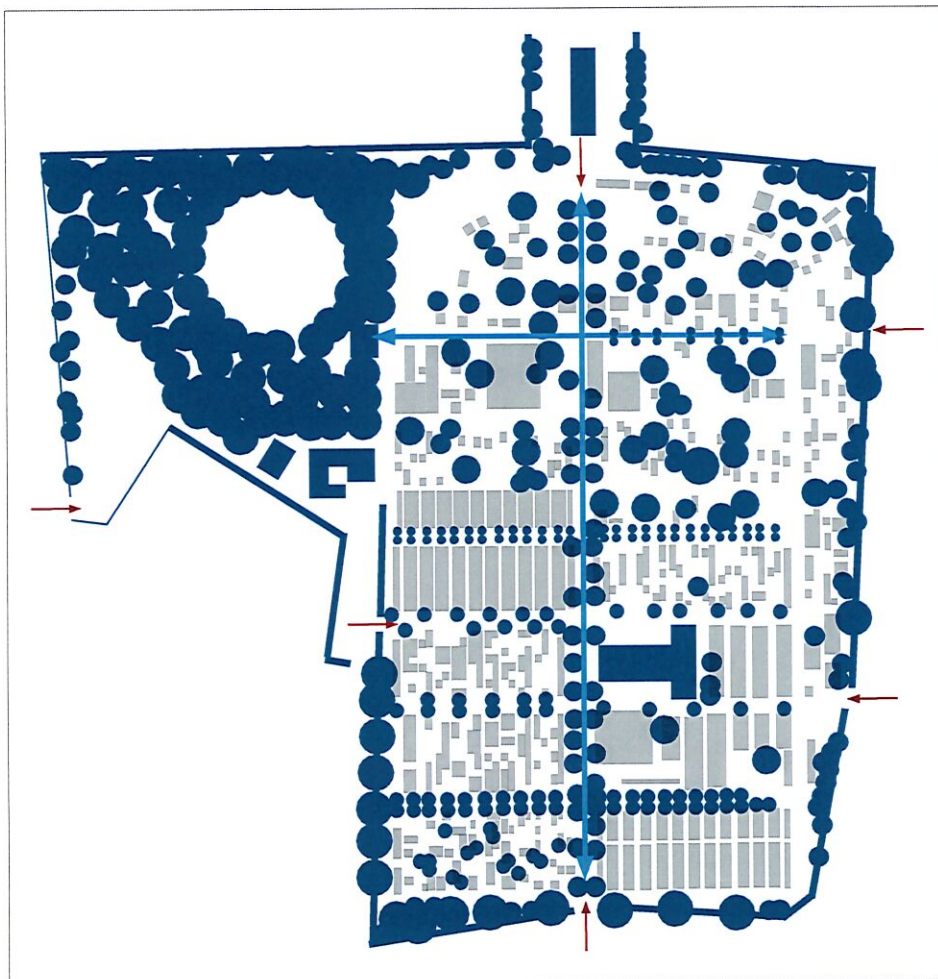
ANALYSE

Kirkegården er indrammet af forskellige træer og hække. Nogle steder er træplantningerne løse og der er kig til omgivelser, bl.a. mod erhvervsbygninger mod nord, hvor der savnes en tættere plantning, der kan favne kirkegården.

Kirkegårdens indre hovedstruktur, hvor alléer danner kig, der i flere tilfælde kan styrkes med et fokuspunkt for øjet for enden, ligesom i hovedaksen.

Fritstående træer danner en punktvís terciær struktur. Gravhække danner det nederste lag i hierarkiet af strukturgivende elementer.

Potentialer

- Tydelig ramme
- Tydeligt hierarki i de strukturgivende elementer - alléer
- Bevare nummersystem, så vidt muligt
- God plads til begravelsesområder og forskellige gravstedstyper
- Område overgår til parkfunktion
- Sidde- og opholdspladser
- Oplevelse af bevarede gravminder
- God adgang rundt med stier

Udfordringer og opgaver

- Omlægning af områder med kistegrave
- Ud
- Omlægning af områder med gravstruktur i opløsning, samt de steder, hvor ryghække er gennemgående
- Vandlidende områder - overgå til andre funktioner
- Stinet og stibelægninger nytænkes
- Affaldsstationer tænkes ind

MÅL

Funktioner

- Begravelsesformål som primær funktion
- Gravstedstyper: traditionelle kiste- og urnegrave, kiste- og urnegrave i fællesanlæg og anonyme nedsættelser
- Attraktive rum til begravelser, der svarer til forskellige ønsker til udtryk, prisklasser mm.
- Områder til ophold og oplevelse
- God adgang rundt på kirkegården

Arkitektur og udtryk

- Tydelig afgrænsning af kirkegården - set både ude og indefra
- Tydelig hierarkisk rumlig struktur
- Kirkegården skal fremstå karakterfuld i sin helhed og i hvert enkelt område
- Kirkegården skal være frodig og byde på oplevelser

Andet

- Driftsvenlige omlægninger af områder med både kiste- og urnegrave
- Driftsvenlige stier

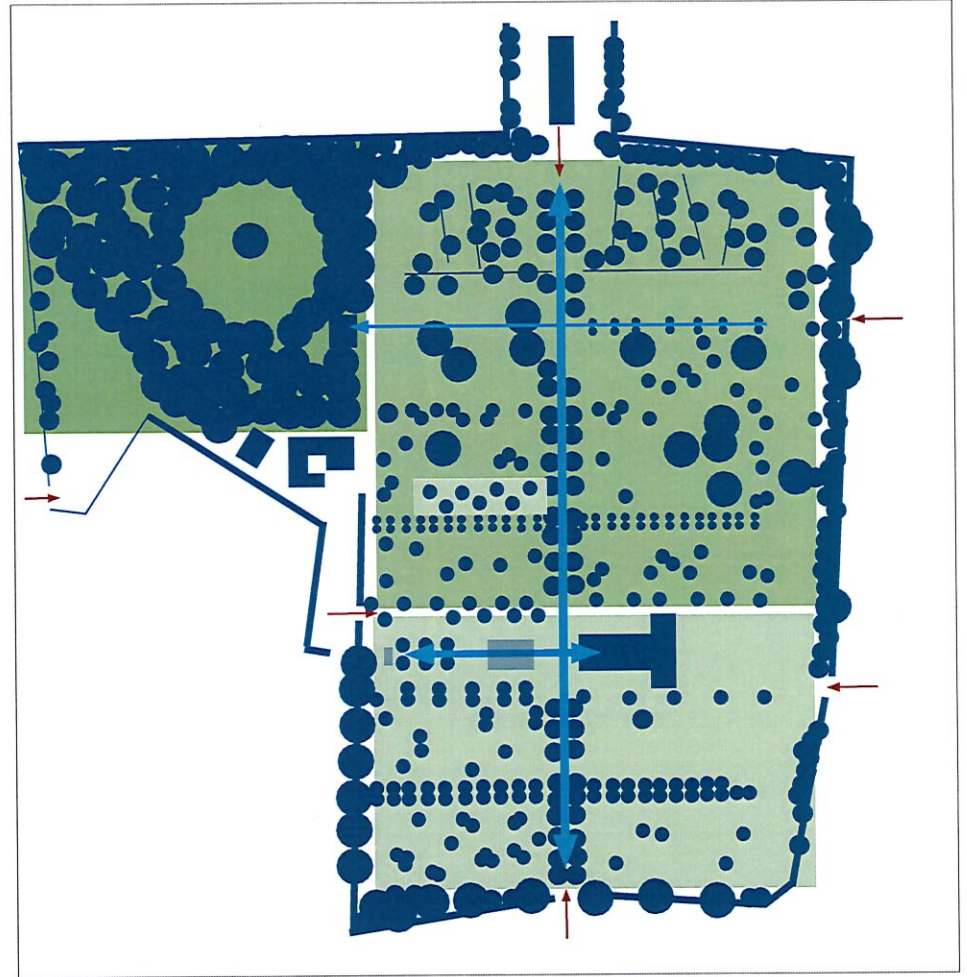
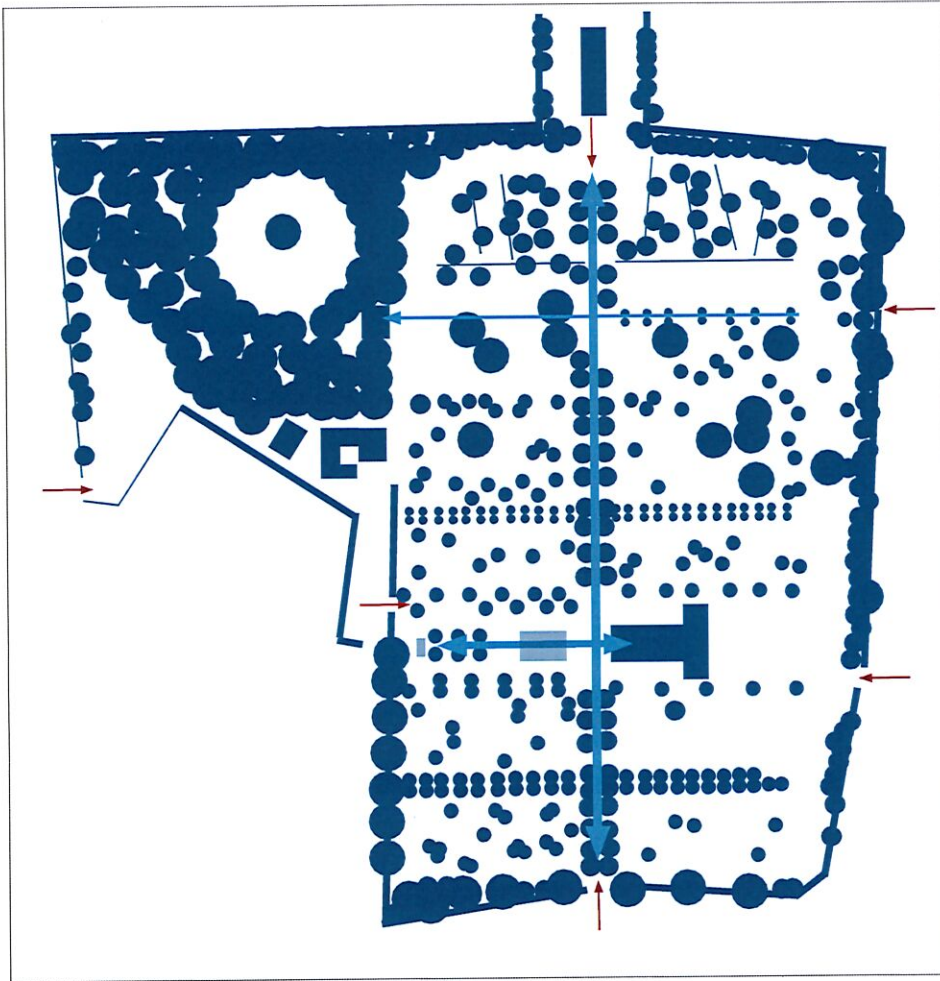
KONCEPTUELT

Diagrammer modstående side - Kirkegården er favnet af træer og hække. Den centrale hovedakse tegnes af alléen med søjleæg, der er spændt ud mellem de to hovedadgangslåger i nord og syd. Tværgående alléer danner den sekundære struktur, der indrammer og afgrænser forskellige områder.

Kapellet er indskrevet i en sammenhæng med et haveanlæg på tværs af hovedaksen.

Fritstående træer danner en punkvis struktur rundt på kirkegården.

Kirkegården er inddelt i tre zoner med forskellige præg: skov, park og have og hertil kommer et ekstra lag - de bevarede gravminder, der ligger spredt rundt på kirkegården.

FORSLAG

Rammer

Kirkegården indrammes af klippede bøgehække, der også etableres ud mod Vestvejen, hvis der er plads. Karakterfulde tjørnelunden bevares, så vidt muligt. Langs kirkegårdens øvrige sider forstærkes rammen, hvor der er plads, ved at tilføje skovfyrrer og store robuste rododendroner. For at opnå en markant ramme og et kraftfuldt udtryk skal det være store, robuste typer, som f.eks. *Rhododendron catawbiense grandiflorum*, der har volumen og storhed over sig, når den får alder.

Hovedstruktur

Kirkegårdens hovedstruktur er fortsat dannet af hovedalléen med sølleeg, der tilføjes et par større træer, hvor der er plads, og hvor der måtte være huller i rækken. Med tiden vil aldersforskelle være mindre tydelige. Under trærækkerne etableres en bort med storkenæb og prydløg, der tilføjer frodighed og oplevelsesværdi. Det sekundære strukturgivende lag er de tværgående alléer, samt en punktvist struktur med fritstående træer rundt om på kirkegården. Nederste lag i det strukturgivende hierarki er gravstedshække.

Hække

Hække omkring kistegrave holdes ca. 60 cm høje. Der er forskellige hæktyper i afdelingerne. Det medvirker til at skabe variation og identitet, som det allerede er tilfældet i afd. 1 og 2 med blålige og gullige hæktyper. I det museale område i afd. 5N, 17 og 18 fastholdes udtrykket med sidehække i to højder, da det er et særkende for kirkegården.

Ny tværgående sammenhæng

Ved kapellet er der skabt sammenhæng på tværs af hovedaksen idet kapellet forholder sig til Vandhøven, som er et symmetrisk haveanlæg umiddelbart vest for hovedaksen. Vandhøven er et oplagt sted

at mødes i forbindelse med handlinger i kapellet, rundvisninger på kirkegården mm. Vandhøven er disponeret med et rektangulært bassin, hvor himlen kan spejle sig. Bassinet er flankeret af et bed med hosta, forårsløg og liljer. Omkring bassinet er der et gangareal og nicher med vinkelformede bænke i hjørnerne. Haven er indrammet af bede, hvor oprette, høje prydgroesser danner rum i et mæandreret forløb for at opnå to forsider – både ud mod omgivelser og ind mod selve haven. Ønskes en mere stram struktur kan græsserne erstattes af en takshæk, der kan klippes, så den fremstår som et skarpt skulpturelt element. Bedet omkring tænkes at have et frodigt udtryk med tæppedannende stauder som hosta, storkenæb, perlekrone m.fl.

Afdelinger og områder

Kirkegården byder på oplevelser i varierede miljøer: skov, park og haveprægede rum.

Skovområdet med afd. 20 og 21 forbliver stort set uændrede. Dog foreslår vi, at de eksisterende ligusterhække i Urnehaven erstattes af 50 cm høje ryghække, der tydeligt vil tegne en struktur med koncentriske cirkler året rundt. I Centrum er ønsket et stort træ, som erstatning for anlægget med fontænen. Vi foreslår et kejsertræ, der kun sjældent ses i Danmark, men som har en karakterfuld vækst og højdepunktet er, når træet folder sine toppe af blå blomster ud før løvspring. Træet er indskrevet i sammenhæng med et cirkulært bed med stauder som f.eks. bispæhue, sølvknap og bronzeblad.

Parkdelen omfatter to områder. Det ene er Duelunden, i afd. 19 og 19 H, samt afd. 11 med bevarede gravminder. Duelunden er allerede under fornyelse og efterhånden bliver den nye struktur, med lineære hække, der vinkles lidt forskelligt, mere tydelig og identitetgivende i området. Duelunden er

disponeret med urnegrave i fællesanlæg og urnegrave, markeret med plade i plæne. Slagehækken er forlænget i begge ender og iøvrigt fritlagt, så den er fremhævet som et skulpturelt og rumdannende element. Syd for hækken er området omlagt og fremstår med punktvis blomstrende buskroser. Det kan f.eks. være Ghislaine De Féligonde, der er en af de mest robuste buskroser, der har en lang blomstringssæson og citrusduftende blomster. Roserne kan espalieres hvis det ønskes og bedet underbeplantes med lavendel. Omkring hvert bed er der disponeret med 12 urnegrave. De kan markeres ved opretstående monumenter i bedene der afgrænses af en brostenskant mod græs.

Afd. afd. 5, 8, 10, samt 13 – 18, kaldet Tjørnelunden, lukkes for nysalg af gravsteder og overgår til parkfunktion. Disse områder fremstår med spredte træer og få kistegrave, mens græs er det samlende tæppe. Eksisterende magtfulde træer som atlasceder, vandgran og platan bevares i området, ligesom karakterfulde rododendroner m.fl. kan medvirke til at skabe oplevelse. I hele området tilføjes spredte glansbladede hvidtjørn, der understøtter det uformelle naturprægede udtryk i parkområdet. Ved at vælge ét karaktertræ skabes sammenhæng og en letafslæselig identitet i området, der strækker sig på tværs af hovedaksen. Det har været et stort ønske at få mere naturpræg på kirkegården, øge biodiversiteten og skabe bedre forhold for fugle, bier og andre insekter. For at understøtte et naturpræget parkområde foreslår vi derfor, at store områder fremstår med langt græs, der kun klippes få gange årligt, så urter kan blomstre og i højere grad end hidtil være fødekilde for insekter. I større områder uden store træer kan der sås blomsterblandinger, der fornyes med et eller få års mellemrum.

Ideen er også, at man kan gå rundt i Tjørnelunden ad de klippede stier, der også giver adgang til gravsteder i området. Systemet af klippede stier har altså sit afsæt i placeringen af gravsteder og danner et stramt labyrintisk forløb. Efterhånden som der bliver færre aktive gravsteder kan det retvinklede stisystem erstattes eller suppleres af en klippet oplevelsesssti med et let slynget forløb.

Nogle steder er der gruspladser med bænke eller flydemøbler. Der kan opsættes fuglekasser i samarbejde med spejere, skoleelever eller andre. Der kan også opsættes bistader, der passes af lokale biavlere osv. Centralt i afd. 15 er der en stor platan. Tæt ved denne kan én af pladserne med et eller flere skulpturelle flydemøbler være. I tilknytning hertil kan der være skulpturer i det lange græs. Det kan være permanente værker, eller det kan være skiftende udstillinger, der giver mulighed for at lancere nyheder i avisen og afholde forskellige begivenheder på kirkegården. Det naturprægede udtryk kan samtidig give et driftsmæssigt rationale, der også har været et stort ønske fra menighedsrådets side.

I Tjørnelunden er afd. 9 med individuelle urnegrave bevaret efter menighedsrådets ønske. Dog er de to vestlige gravgårde sløjfet og overgår til park, for at skabe sammenhæng i Tjørnelunden. Afd. 9 er tilføjet opstammede oktoberkirsebær, for at skabe en overordnet punktvist struktur, et hierarki i elementerne og en etageret plantning. Der er ønsket flere blomstrende træer på kirkegården, der kan bidrage med højdepunkter i løbet af året. Oktoberkirsebær blomstrer om vinteren og kan skabe 'lys i mørket'. De hvide blomster kan spille sammen med de stedsegrønne rododendron i gravgårdens midterfelter.

Afd. 20

Nyt krematorium
Duelunden, afd.
19, 19H

Afd. 21

Tjørnelunden - park

Afd. 9, urnehave

Vandhaven
Kornelhaven

Urnehave

Bevaret gravminde

Afd 1, Æblelunden

Havekirkegården omfatter afdeling 1, 2, 3, 4, 7 og 12. De har hver deres udtryk og der er forskellige gravstedstyper. Afd. 1 er under omlægning til urnegrave, hvor paradisebletræer giver karakter sammen med de blålige hække. Afd. 2 forbliver stort set som nu, men der er skabt mulighed for passage på tværs flere steder udover den gennemgående hovedsti. Der er samtidig tilføjet et par åbne gruspladser med bæenke, der forholder sig til kvadratiske bede med flerstammede rødbladede japanske løn, hvis røde farver effektivt vil komplementere de lysegrønne hække.

Afd. 4 og 12 bevares som de er, med kistegrave i dobbeltrækker, men også her skabes der nogle steder mulighed for at krydse igennem afdelingen på tværs. For at skabe flere oplevelser, kan der på ledige gravsteder tilføres blomstrende buske. I afd. 4 kan det være sommerfuglebuske, der blomstrer senere end de fleste andre buske. I afd. 12 foreslår vi birkebladet spiræa el., der blomstrer i foråret og får gule høstfarver.

Urnehaven syd for kapellet bevares som den er, men rækken af gravsteder mod øst og syd erstattes af bede, der skaber ro og overgang, særligt ind mod det store monument mod syd.

Monumentet er indrammet af et gammelt skrøbeligt smedejernsgitter. Store dele er overvokset med hækplanter. Et nyt gitter vil iscenesætte monumentet på en effektiv måde. Der kan evt. søges fondsfinansiering til formålet.

Afd. 3 er tilført en ny lineær struktur af to typer kistegrave. Den ene type er markeret ved en ryghæk af taks og et smalt bed foran, hvor der kan placeres monument og plads til vaser. Det betyder, at størstedelen af gravstedet er græsplæne. Den anden type er et fællesanlæg med en ensartet

bund af tæppedannende stauder, f.eks. For at skabe et par fokuspunkter for øjet i området, er der placeret et par flerstammede bærmispel. Hvis det ønskes, kan disse lanceres som en ny slags familiegravsted, som et lille fællesanlæg, hvor man reserverer gravene i tilknytning til træet. Centralt i afdelingen er tilføjet et par bæenke.

Kornelhaven i afd. 7 er indskrevet i en aksial sammenhæng med Vandhaven og kapellet. En lille allé af opstammede kirsebærkornel tegner den aksiale sammenhæng. Den lille allé afsluttes af en lille hækindrammet siddeplads. Alternativt kan der placeres et skulpturelt fællesmonument. Kornelhaven er også præget af kvadratiske felter med 4 urnegravsteder samlet omkring en 40 cm høj klippet korsformet takshæk. I dette område kan introduceres en ny type individuelle monumenter, "lanternemonumenter", der er oprette monumenter udført i cortenstål. Ideen er, at der udskæres et valgt motiv på de fire sider og der er mulighed for at sætte et gravlys ind på en hylde øverst i monumentet (se illustration s. 45). På toppen monteres en lille plade med inskription over afdøde. Tilsammen udgør monumenterne et stemningsfuldt element i området i den mørke tid af året. Kirsebærkornel blomstrer tidligt og bebuder forårets komme.

Bevarede gravminder
Kirkegården byder også fortsat på oplevelse af bevarede gravminder og krigsgrave, der ligger spredt på kirkegården. Tanken er dels at samle flere gravminder i parkområdet ved afd. 5N, 17 og 18, dels at etablere grupper med gravminder langs hovedstien i kanten af kirkegården, som næsten kan minde om en filosofgang. Grupperne af gravminder kan indskrives i en neutral bund af f.eks. vedbend eller guldjordbær.

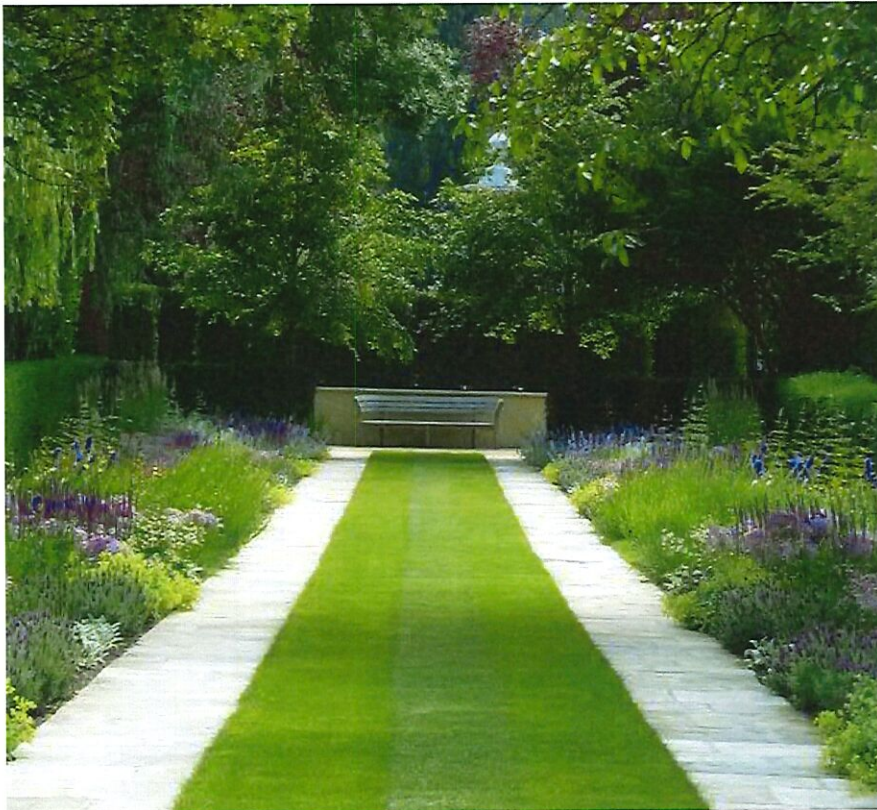
Stier og kanter

Kirkegårdens stinet reduceres idet flere stier omlægges i græs. Stien i hovedaksen og stien hen til kapellet fornyes med overfladebehandlet asfalt med granitsplitter i overfladen. Kanter udgøres af brosten, ligesom på stier med slotsgrus, eller en tilsvarende grustype med samme egenskaber. For at skabe sammenhæng og ensartethed foreslår vi, at alle kanter ved gravsteder også gradvist ændres til brosten.

Hovedaksen kan tilføres frodighed og oplevelsesværdi med en bort af stauder og løg.

To eksempler på en frodig bort med bunddækkende stauder, løg og strukturgivende stedsegrønne.

Afd. 20 Urnehaven

Kejsertræet ses kun sjældent i her i landet. Det er et ganske særligt dyn når træet folder sine blomster ud i al deres pragt.

To fotos ovenfor - viser hvordan bronzeblad ændrer farve i løbet af sæsonen

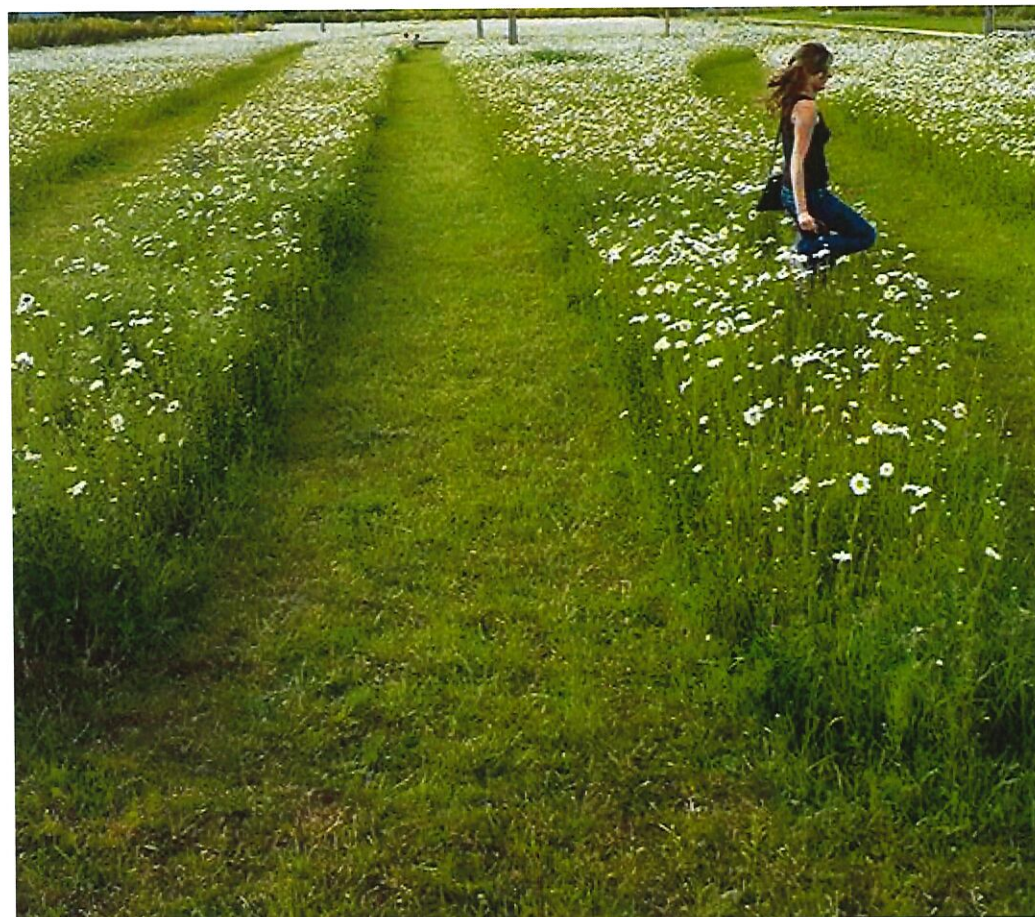

Øverst - bispehoved har god bunddækkende evne. Nederst - sølvknap, der blomstrer rigt i løbet af sommeren.

Tjørnelunden

Glansbladet hvidtjørn får med tiden en paraplyformet krone, med en karakterfuld grening, der danner grafiske virkninger op ad himlen om vinteren. Træet bidrager med stor årstidsvariation med blomster, høstfarver og frugter.

Græsset i Tjørnelunden kan klippes i lidt forskellige mønstre fra år til år. Er der større felter uden større træer og træerødder, kan der sås blomster, der kan øge oplevelsesværdien og biodiversiteten på kirkegården.

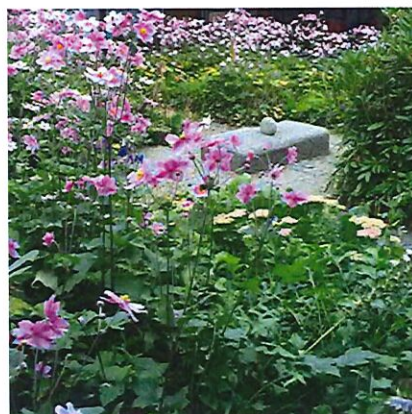
Øverst - opsætning af fuglekasser og bistader kan medvirke til at skabe oplevelse på kirkegården.
Nederst - felterne med langt græs og urter i Tjørnelunden kan tilføjes skulpturelle elementer, der enten kan være permanent udstillede, eller der kan arbejdes med skiftende udstillinger fra år til år.

to eksempler på skulpturelle flydemøbler, som kan medvirke til at iscenesætte parkområdet på nye måder med forskelligt præg.

Vandhaven

Ovenfor to eksempler på bassiner med kanter i et moderne udtryk i beton og fiberbeton.

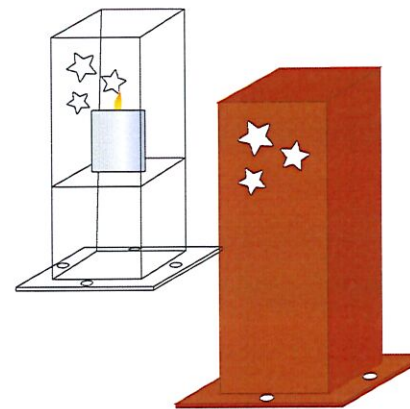

Ovenfor eksempler på græsser og stauder der kan skabe frodige og oplevelsesværdi omkring bassinet i vandhaven.

Kornelhaven

En allé af opstammede kirsebærkornel vil lyse op med gule blomster i marts - april måned.

Lanternemonumenter, udført i stål. På siderne er udskåret et mønster eller et symbol. Monumentet er forsynet med en låge og et lille rum, hvor man kan sætte et gravlys. Design: MOOS-WENDORFF

Eksempel på fællesmonument, hvor navn på afdøde graves på en stjerne.

'Familietræer' med bunddække og urnegrave - en ny type familiegravsted, der passes af kirkegården i afd. 3.

De små træer på familiegravene kan være bærmispel, der har hvide blomster i foråret og stærke høstfarver.

Rødbladede løn kan danne punktvisse overstandere i afd. 2. De røde blade vil danne en effektiv virkning sammen med de lysegrønne hække i afdelingen.

Flere steder i afd. 2 kan der udspærres en lille plads, hvor de rødbladede løn indgår sammen med bænke og rødlige bunddækkende stauder under træet.

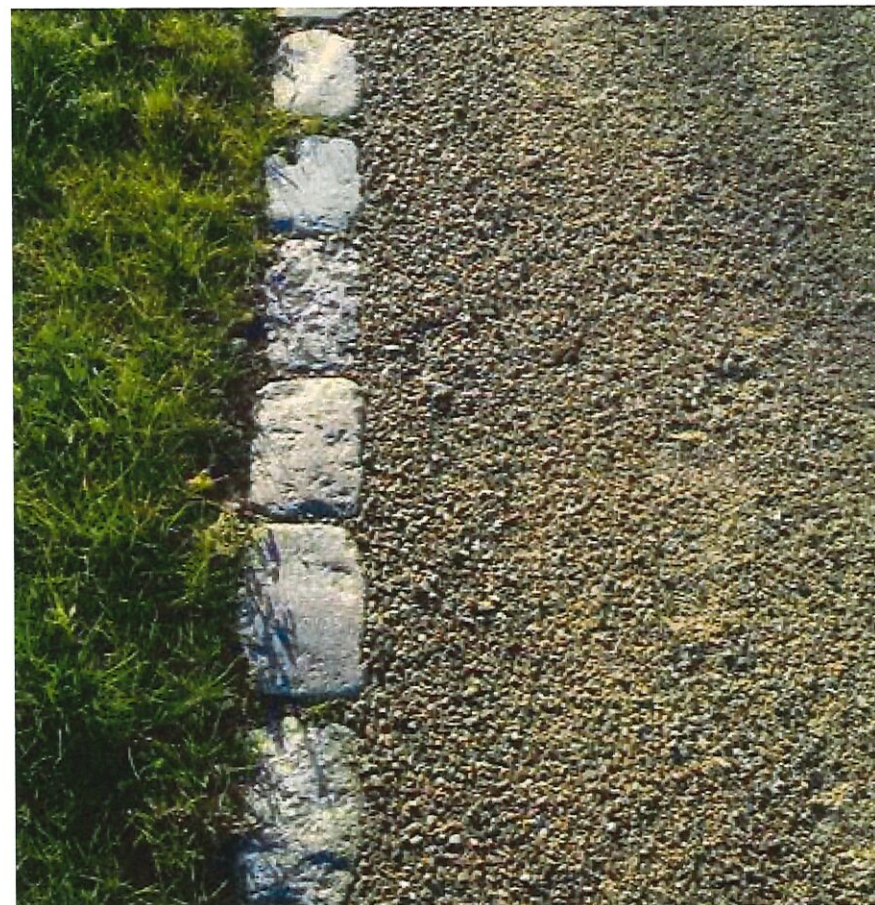
Langs med stien i kanten af kirkegården kan iscenesættelsen af bevarede gravminder udvikles. Referencen er på kirkegården allerede, som vist her. Monumenterne kan placeres i grupper i sammenhæng med bunddækkende stauder.

Ovenfor to eksempler på iscenesættelse af bevarede gravminder med stauder og forårsløg. Der kan være forskellige temaer mht. bundplanter forskellige steder på kirkegården.

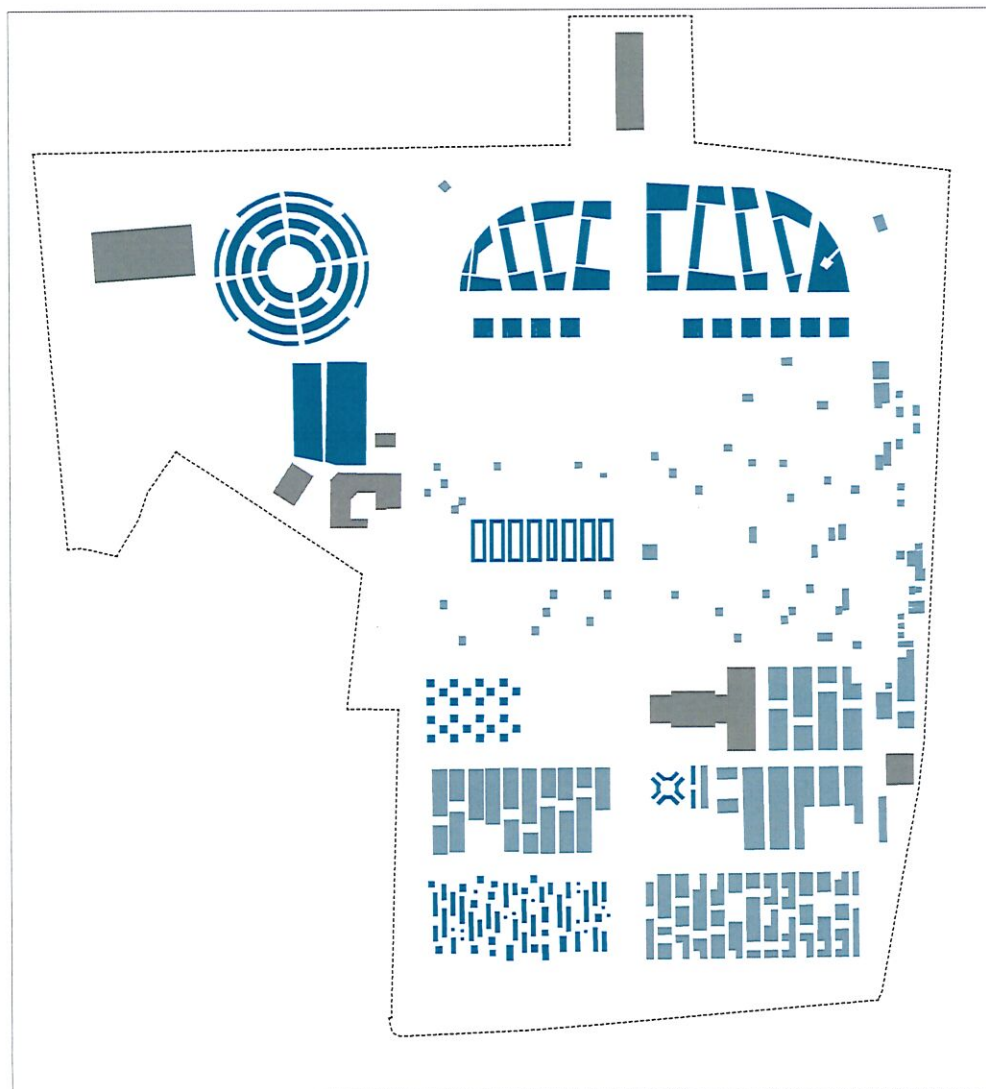

Overfladebehandlet asfalt foreslås til hovedstier. De kantes af brosten mod græs og bede med stauder i hovedaksen.

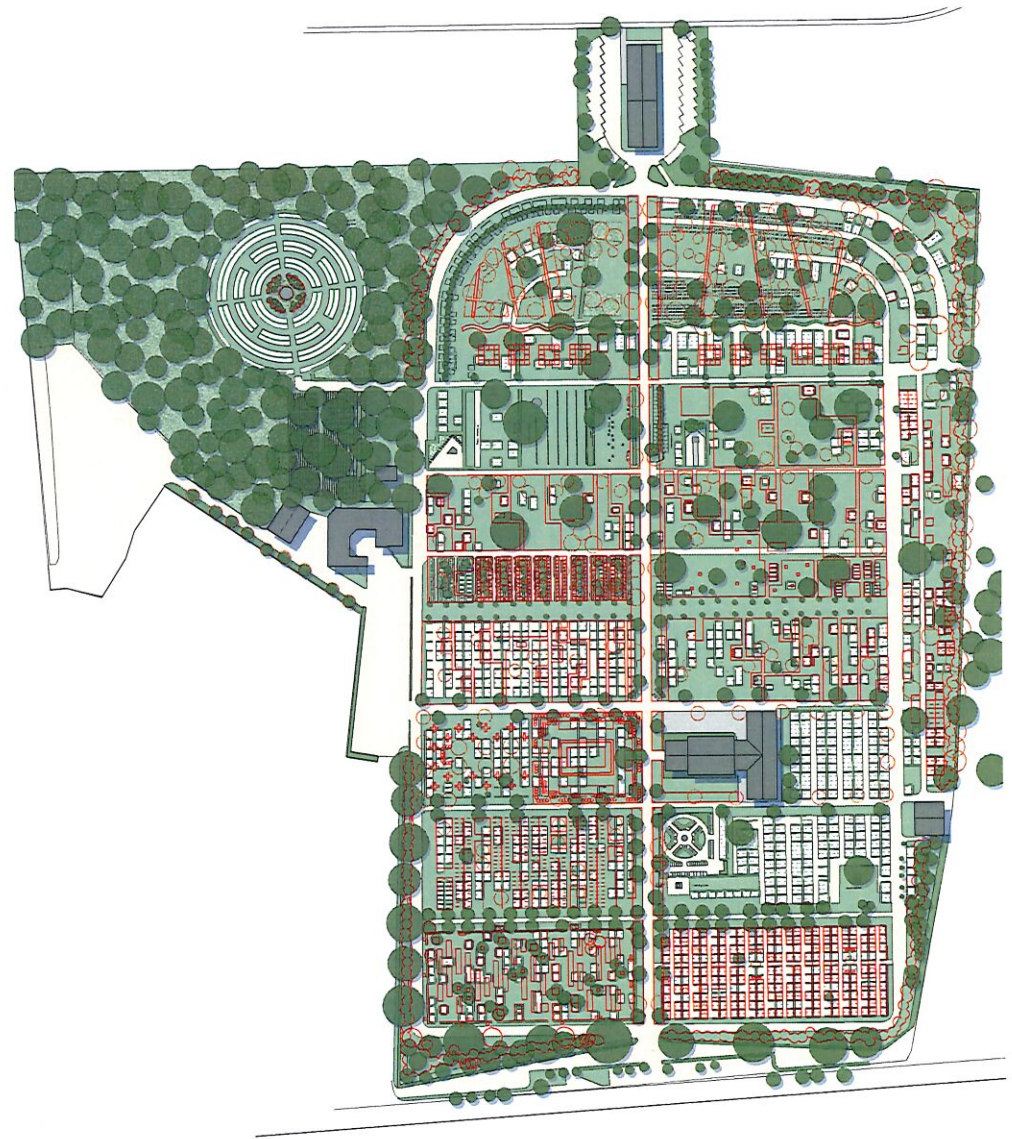
Slotsgrus er en fast og jævn grusbelægning, der kan snefyddes, når behovet opstår. Belægningen tænkes anvendt på sekundære stier og kantes af brosten mod græs og gravsteder, så der er sammenhæng med hovedstiernes udseende.

Diagram urner og kister

Diagrammet viser placering af urne- og kistegrave i forslaget. Urnegrave er vist med mørkeblå, mens kister er lyseblå.

Forslag koblet med
nuværende forhold

MOOS + LOOFT
LANDSKABSARKITEKTER